

El vampir a Bulgària

Rob Brautigam es queixava l'any 1991 en el seu *International Vampire* que malgrat haver-hi nombrosos estudis sobre el vampir búlgar, molt d'ells no podien llegir-se en anglès [Brautigam 1991: 17].

Una de les fonts d'informació existents més important és la publicació seriada *Сборник от български народни умотворения* (*Sbornik za narodni umotvorenija, Col·lecció de folklore popular búlgar*) que va es va publicar des de 1891 fins als anys 60 del segle passat. Durant la trajectòria de la revista van aparèixer més de 40 articles amb temàtica de vampirs, segons explica Jan Louis Perkowski [1988: 447]. Aquest lingüista interessat en la mitologia i folklore dels vampirs, ha dedicat diversos articles a la tasca d'analitzar tals textos. Una part d'aquest material sembla que serà publicat pròximament a *l'Upir*, de manera que no s'ha utilitzat en el present article que s'ha centrat en el contingut de *Bulgarian mythology* de Ivanichka Georgieva, afegint-hi aportacions d'altres fonts d'informació com *Bulgarian folk customs* de Mercia MacDermott, *Twelve years 'study of the Eastern question in Bulgaria* de Saint Clair i Brophy o *Die Bulgaren* d'Adolf Strauß.

El vampir folklòric búlgar

L'Upir és una de les criatures que rondava les nits d'aquest país eslau rebent diverses denominacions segons la regió estudiada: *vampiri* (вампири), *drakus* (дракус) i *opatxina* (Опачина) a Ròdopa, la zona fronterera natural entre Tràcia i Macedònia; *plătenic*¹ (пльтеник) i *samsomolets* (самсомолец) al nord; *tenets* (тенец) també al nord-oest; *ustrel* (устрел) a les muntanyes d'Istranca; *topiak* (топьяк) en el sud-oest; *upir* (упир) a la Dobrudja meridional, que limita amb Romania; *grobnik* (гробник) als districtes de Kilkís – actualment de sobirania grega –, Struga i Ohrid, a Macedònia [Georgieva 1985: 95]. MacDermott [1998: 66] hi afegeix *lepír* (лепир)².

El vampir búlgar roman a la seva fossa durant el dia mentre que surt a la fosca per alimentar-se. Una de les principals raons per les quals els morts es converteixen en vampirs són els errors comesos per les persones properes a dur a terme els rituals de vetlla i enterrament necessaris. Així, un cadàver que no ha estat adequadament rentat, plorat i enterrat amb una cerimònia

A la portada, fotografia del folklorista búlgar Nayden Gerov.
Fotografia de procedència desconeguda.

completa té tots els números d'esdevenir un vampir. El mateix passa si un gat, un gos o algun altre animal salta per sobre del mort o un ocell el sobrevola, o bé passen per sobre de la seva roba o la tomba recent excavada; o fins i tot si una ombra es projecta sobre algun dels dos. Per aquest temor, hi havia el costum de vetllar pels morts durant la nit abans de l'enterrament.

Són fermes candidats a convertir-se en vampirs els que no rebien servei religiós, situació que es donava abundantment durant les epidèmies o bé en els casos dels nens no batejats i de les parteres fins el quarantè dia; els morts de manera prematura de forma antinatural com els suïcides, els ofegats, els penjats i qualsevol altre traspassat a causa d'una mort violenta: assassinats, els que perdien la vida com a resultat d'una caiguda, d'un llamp o arrossegats per una ràfega d'huracà. Tots ells eren enterrats fora del cementiri.

També es creia que es convertirien en malèvols i venjatius esperits aquells que havien dut una mala vida, com els lladres, assassins i tot tipus de rufians; borratxos, prostitutes, bagassers i d'altres luxuriosos; i, naturalment, bruixes i bruixots. El mateix passava amb els greument malats, les persones molt velles, els morts amb ferides profundes i aquells que naixien o morien en dates específiques. Igual planeta patia el difunt si se l'enterrava amb una peça de vestir de punt durant la setmana dels llops i els nascuts d'una mare que hagués ingerit durant l'embaràs carn d'un animal atacat per un llop [Georgieva 1985: 95-96].

La manca d'observança dels costums tradicionals funeraris era un motiu fonamental per a què una persona esdevingués un vampir després de mort. Per això les mesures cautelars per evitar que el mort retornés començaven immediatament després de la mort del difunt. El mort es vetllava nit i dia; s'encenien espelmes i un foc i es feien fugir els animals domèstics per evitar que res passés per sobre del difunt. Sobre el mort es col·locaven objectes de ferro del parament de la llar de foc, o bé una xarxa de pesca. I un cop retirat el cadàver, no es podia passar durant tres dies per sobre del lloc on havia estat ajagut. També era imprescindible rentar el cadàver. Aquest ritual bàsic i molt estès era practicat per adults que utilitzaven aigua – que havia de ser duta amb total silenci – i un manat d'alfàbrega. També es practicava l'untat del cos amb oli i vi.

Tota persona morta havia de disposar del seu dol i de la lectura de les preceptives oracions en el servei funerari, sinó es volia que es convertís en un vampir. Els laments i els plors eren una part obligatòria dels procediments des del moment de la mort fins a l'instant de l'enterrament, però no es podia practicar aquest ritual ni abans ni després d'aquests esdeveniments. Tampoc es podia plorar a la nit ni tornant del cementiri. Les cançons búlgares de dol eren improvisacions elegíacques, mostres intenses de l'expressió del dolor dels familiars i amics; i, revelen rastres d'idees paganes sobre la mort. Les

persones que havien mort lluny de casa o que tenien una tomba no identificada també eren plorades. En aquests casos, el ritual es duia a terme amb les seves robes.

Amb l'aboliment del tengrianisme per Boris I i la implantació del cristianisme ortodox a partir de l'any 854, va adquirir la mateixa importància el servei de funeral llegit pel sacerdot i si el difunt no se l'enterrava segons el ritual cristià es convertiria en un upir. L'excomunicat també es convertia en un vampir, el que mostra l'adaptació del cristianisme a idees paganes.

Si algun dels preceptes no s'havia complert, es podien prendre mesures preventives complementàries. El més important de les mesures apotropaiques era l'ús d'objectes punxeguts, arç, all, foc i ferro. Els rituals es realitzaven abans de la sortida de sol durant la segona o la tercera nit després de la inhumació i eren executats per un nombre senar de dones. La tomba era envoltada amb palla o bé amb un fil que era encès amb foc. S'acostumava a clavar un instrument de ferro sobre el punt de defunció per allunyar el mort i prevenir que torni a casa. Aquest instrument podia ser un ganivet, un clau o una destal.

Un costum força practicat consistia a clavar un clau dins del cadàver o en el taló. La mutilació del cadàver era un antic costum que tenia per objectiu tornar inofensius els difunts que es creia que eren especialment perniciosos. També existia el costum de trencar els ous sobre el lloc de la mort o pel cap del difunt. També existia el costum molt estès de posar una moneda sota la llengua per pagar el seu passatge a l'altre món. Es creia que si no tenia diners no se'n podia anar i unir-se als altres difunts i romanir a la terra sota l'aparença d'un esperit maligne.

A la regió de Pirin, al sud-oest del país, s'afirmava que els nascuts en dissabte o en els dies entre Nadal i Epifania es convertien en vampirs després morts. Per evitar-ho es podia realitzar un ritual màgic amb ells mentre estaven vius per evitar que es convertissin en vampirs. Durant aquestes dates no es podia treballar, car eren el dies de la festa dels vampirs. Si hom no respectava aquest precepte, es convertia en un vampir després de morir [Georgieva 1985: 95-96].

La concepció més habitual del vampir búlgar era la d'una pell inflada plena de sang i que rodolava. Naturalment moltes de les descripcions es basen en observacions personals. El vampir era alguna cosa gran i peluda, corredissa i cridanera. S'assemblava a un cap de bou, d'un porc o un búfal encara que també se'l tenia per una ombra o una ràfega de vent. En lloc de nas només tenia forats i no tenia braços ni cames. Tot i que podia semblar humà, el vampir no era més que l'ànima de l'home i tenia la seva aparença. Emperò, podia assumir també la semblança de l'animal que havia saltat sobre d'ell.

En general no se li atribueix coll, amb el cap eixint directament del tronc amb un

musell molt semblant al d'un porc però més curt. Les parpelles tenien sempre un color vermell amb pestanyeigs constants. Tenia el característic forat en lloc de nas i no pas orelles. En lloc de cames tenia dues excrescències amb cinc dits acabats en llargues ungles negres. Aquesta massa informe sense ossos només podia ser exterminada amb una espina d'arç [Georgieva 1985: 97]. Els vampirs habitaven en les tombes. Deixaven els seus caus durant la fosca, entre la solpostada i el cant del gall; i, mai no eixia en dissabte. Entraven a les cases a través de portes, xemeneies, esclotxes i, fins i tot, de forats més petits ja que els seus cossos no tenien ossos. Se sabia de la seva presència perquè feien tot tipus de sorolls i malifetes comportant-se com a follets, fent trontollar coses a les golfes, estavellant gots, vessant aigua o barrejant els pots dels llegums i d'altres aliments. S'eixarrancaven també sobre els bestiar durant la nit fins a esgotar-lo i sufocaven les persones.

Aquells que eren atacats al camí durant la nit no podien veure'ls, però bé notaven el seu pes. El vampir visitava la casa on havia viscut i aquells a qui solia freqüentar en vida. S'alimentava de sang, xuclava el líquid vital dels animals i dels que dormien, especialment dels nens i dones joves... I afavorien la música i el ball.

La creença més estesa era que el mort es convertia en un vampir entre l'instant de la inhumació i el quarantè dia posterior. Durant aquest període, li calia retornar a la tomba cada dia. Llavors, després d'haver xuclat la sang havia adquirit força i podia caminar durant el dia també i no havia de tornar a la tomba durant força temps. Si no era exterminat a temps, assumia la forma humana, car l'ànima del mort es feia amb la carn, però no amb els ossos. Altrament, d'altres creien que el vampir prenia una forma semblant als homes després de tres a sis anys. Tanmateix es diferenciava de la gent corrent pel fet que el seu cos era només de pell, no tenia ossos ni ungles; i, només una obertura per al nas – un tret que com es veu és característic en general del vampir búlgar –. Sigui com sigui, en la seva nova forma, començava una nova vida en un altre lloc on ningú no el coneixia. Es podia casar i podia tenir fills. Les seves ocupacions eren el comerç, i especialment la carnisseria o la professió de barber que, sent sanguinolentes bé s'escauen. Però la seva vida era curta: estaven en constant perill de tallar-se o que els punxés algú que sospités d'ells i llavors esdevenien un bassal de sang i una substància gelatinosa. Aquest tipus de vampir s'anomenava: *okostnik* (окоcтник), *plātenic*, *samsomolets* i *vampir*.

Els mitjans principals pel quals un upir podria ser destruït eren cremar el cos, travessant-li el cos, ofegant-lo, o desterrant-lo a un altre lloc.

Fins i tot una mica de sang pot ser suficient per a que vagin maldades. A la província de Haskov, al sud de Bulgària i fronterera amb Grècia i Turquia, la sang vessada per una persona morta per una pistola o ganivet, després de

catorze dies es podia convertir en un vampir o en una ombra (*sjamka*) que només podia ser vist i eliminat per un exterminador de vampirs, un *sábotnik* o *váperar* [McClelland 2006: 97].

Stefan Gerlach³ narra el següent relat del segle XVI: «El nostre intèrpret Dominique ens va dir que hi havia gent morta i enterrada a Bulgària i Grècia que havien estat excomunicats per l'Església o que varen ésser impius d'alguna altra manera i que no es tornaven pols dins de la fossa. Durant la nit el diable els posseiria i sortirien de les seves tombes esglaiant la gent i, fins i tot, de vegades emmetzinant-los o enterrant-los. Aquesta era la raó per la qual aquests cadàvers eren desenterrats i cremats. Així tothom de les rodalies duu un o dos troncs de fusta per al foc i els sacerdots es situen al voltant amb encensers cantant: "Oh Déu, tingueu pietat de nosaltres"» [Georgieva 1985: 98].

Hi ha diverses formes de fer front a un sospitós de vampir. Es pot obrir la tomba un dissabte, quan es creu que un vampir no abandona el seu descans. Llavors s'aboca aigua bullint, o bé, vi i oli cremant. Per protegir-se es pot posar dins la fossa espines, móres o espí blanc. Una forma més dràstica consisteix a travessar el cos amb un clau o una estaca. També es pot encendre foc a la tomba o es pot disparar una bala d'argent al sospitós de vampirisme. Però els vampirs, tot i que poden semblar molt perillosos, eren molt ingenus de manera que podien ser enganyats fàcilment. Per exemple, hom es podria lliurar d'un vampir apropant-s'hi amb un pa calent i convidant-lo a anar a algun lloc distant amb el pretext d'una fira o un casament i després abandonar-lo allà. Se'l pot enviar a capturar peix al Danubi on cauria i s'ofegaria. O es podria embolcallar pa recentment fornejat en un drap, posar-lo en una bossa de color vermell i deixar-lo en algun lloc apartat i demanar-li que s'hi quedi i en tingui cura.

Hi ha moltes coses que es suposava que espantaven un vampir: l'aigua – que un vampir no pot creuar per si mateix –, la sal i l'instrument de ferro amb el qual s'esmicola; l'espí blanc, el roser silvestre, l'all i el quitrà; els símbols cristians tals com les icones, les creus, l'encens i l'aigua beneïda; i els llops, que alguns creien que era l'únic ésser que podia matar un vampir després d'haver sobreviscut als seus primers 40 dies i haver recuperat la seva forma humana. El tro també era un gran enemic dels vampirs. Si la tomba d'un vampir era colpejada per un llamp, el revingut era destruït definitivament i també existia la creença que tots els vampirs eren destruïts pel primer tro de l'estació, de manera que no creaven cap problema a l'estiu.

La creença i la por als vampirs estava molt estesa fins temps força recents i la gent protegia casa seva pintant creus amb brea a les portes, o els tractaven d'espantar a distància a la nit dient: "Passa'm el ferro de la sal", o "estic molent la sal" [MacDermott 1998: 68]. Es podien col·locar a la porta i a la

llar caps de gira-sol, sedassos i xarxes de pesca; i, també si escampaven les llavors de mill o mostassa. Darrera d'aquestes mesures es troba la idea que el vampir no podia evitar dedicar-se a comptar les llavors i els forats de la xarxa o el garbell; i que, amb una mica de sort, el gall faria el primer cant hauria abans que el vampir hagués acabat. El lliç d'un teler era considerat la millor protecció, no només contra els vampirs, sinó també contra tota mena de mal, car es pensava que la dificultat de passar el fil de l'ordit a través dels diminuts ulls dels cables de lliç crearia dificultats similars per als visitants no desitjats que tractessin d'entrar en una casa [MacDermott 1998: 68].

El vampir era un ésser malèfic invisible. Tanmateix es pensava que certes persones podien veure'ls, incloent-hi els fills dels vampirs i els nascuts en dissabte, especialment els de quaresma, els de pasqua i el d'abans del Nadal i dies calamitosos. Aquests individus podien, per tant, atrapar-los, bullir-los en una olla, matar-los o enganyar-los perquè s'ofeguessin. També resultaven visibles per als gossos nascuts en dissabte o el que tenien «quatre ulls», és a dir, tenien màcules o petites sobre els seus ulls [MacDermott 1998: 68]. Però el pitjor enemic del vampir era el llop que podia acabar amb els vampirs visibles [Georgieva 1985: 98].

L'ustrel

A la zona de les muntanyes d'Istranca es creia que durant el primer mes després de la mort, *l'ustrel*, es trobava força debilitat a la tomba i se'l veia com una cornamusa [Georgieva 1985: 97]⁴.

Segon Adolf Strauß [1898: 194-199]⁵ els ramats patien sovint els atacats dels *ustrels*. Aquests eren els esperits de nens cristians nascuts en dissabte i que havien mort abans de rebre el baptisme. La novena nit després de la inhumació, *l'ustrel* es feia pas fora de la tomba i atacava el bestiar per primer cop, xuclant la seva sang tota la nit i retornant a la tomba a començar a clarejar per reposar. Després d'uns deu dies de nodrir-se intensament ja podia emprendre aventures més llargues, així que quan coincidia amb grans ramats de bestiar ja no retornava més a la fossa per reposar durant la nit. Els animals la sang dels quals havia xuclat morien aquella mateixa nit. Els cadàvers de les víctimes s'inflaven i quan la pell es pelava sempre es podia percebre el tros lívid de la carn on el monstre xuclava la sang de la pobra criatura.

En una sola nit podia matar cinc vaques o de vegades alguna més. Podia canviar la seva forma i pes molt fàcilment. Per exemple, estant assegut de dia entre les banyes d'un carner, l'animal amb prou feines percebria el seu pes, però a la nit podria estar sobre un bou ajagut i l'animal no podria aixecar-se, fins acabar morint entre terribles laments.

Les persones que nascudes el dissabte podien veure aquests monstres i els descrivien amb tota precisió, de manera que quedava cap dubte sobre la seva existència. Com a conseqüència, per als camperols és fonamental protegir els seus ramats i bestiar contra els estralls dels *ustrels*. La forma amb la qual es feia era la següent. Un dissabte al matí abans de l'alba, el timbaler donava el senyal per apagar tots els focs del poble i fins i tot es prohibia fumar. A continuació, tots els animals domèstics, amb excepció de les aus, oques i ànecs, se'ls treia de la hisenda. Enfront del bestiar marxaven dos homes, els noms dels quals no podien ser esmentats en el poble durant la cerimònia. Anaven al bosc i triaven un parell de branques seques; es despullaven i fregaven les dues branques intensament fins a aconseguir encendre foc. Amb el foc obtingut, s'encenien dues fogueres, una a cada costat d'una cruïlla que se la conegués per ser freqüentada pels llops. Llavors el ramat era conduït entre dos focs i després les brases de les fogueres eren dutes al poble i s'utilitzaven per tornar a encendre els focs a les llars domèstics. Durant diversos dies, ningú no podia apropar-se a les restes calcinades i ennegrides de les fogueres de la cruïlla. La raó és que el vampir jeia allà després d'haver caigut del seu seient entre les banyes de la vaca, quan els animals eren conduïts entre els les dues fogueres. Sí algú passava pel lloc durant aquells dies, el monstre el podria cridar pel seu nom i seguir-lo fins a la població. Mentre que si ell es quedava sol, un llop acabava venint a mitjanit i el sufocava; i, en pocs dies els pastors podien veure el terra xop amb la seva sang llefiscosa. Això significava el final del vampir

Segons Frazer [1913: 285] l'esperit munta la vaca fins l'estret pas entre els focs, però la calor és massa intensa per a ell el que motiva que es desmaiï i caigui de la seva muntura a les banyes de l'animal, que s'escapa sense genet sa i estalvi.

El vǎrkolak

El vǎrkolak o vǎkolak és un tipus especial de vampirs procedent d'un lladre o malfactor – en algunes versions especifiquen que ha de ser mort amb un fusell o apunyalat [Gerov 1895] – mort fora dels límits del poble, en els boscos o a la muntanya. El vǎrkolak fetilla el lloc on va ser assassinada la persona, o s'instal·la en molins d'aigua abandonats, coves i d'altres indrets lluny d'assentaments humans. Quan els viatgers passen a prop d'on es troben, l'ésser els anomena pel seu nom, de vegades els roba, els mata, es beu la seva sang on els devora, –d'aquí l'expressió «menjar com un vǎkolak» [Gerov 1895] – i emmagatzema bocins en el seu cau. També pot aparèixer sota diferents formes d'animals amb forma gegantina.

El lingüista i folklorista Naiden Gerov (1823-1900) en el seu *Diccionari de la llengua búlgara* (Речник на българский язык), una obra amb interès etnogràfic, ofereix dues entrades per descriure éssers similars: Връколакъ (vărkolak, vrăkolak) i Вълколакъ (vǎlkolak, vlăkolak). Tanmateix, el vărkolak el descriu com un gran borni bevedor de sang, mentre que el vǎlkolak és un no mort menja homes i al qual atribueix la major part de les característiques esmentades en el paràgraf anterior.

El terme vărkolak (връколак) i les seves variants en diferents llengües deriven d'una antiga paraula eslava composta de вълк (/vǎlk, llob) i длака (/dlaka, pell), pell de llop, és a dir, home-llop. Aqueta paraula, amb els corresponents canvis fonètics, ha passat a la majoria de les llengües eslaves modernes i també a l'albanès, al grec i romanès. En alguns països, la variació local de la paraula manté la connotació de la connotació d. Al nord-oest de Bulgària es creia que el vărkolak era una criatura que devorava el sol i la lluna, el que explicava els eclipsis. Llavors els homes podien disparar trets de foc i la lluna reapareixia. Aquesta creença es troba també a Romania, on s'utilitza el mateix terme suposadament manllevat del búlgar.

Fonts medievals testimonien que la creença en aquests éssers malignes (таласъми⁶) estava molt estesa entre els eslaus com a responsables dels eclipsis solars i lunars. Un text del segle XIII diu: «quan la lluna i el sol sxt del segle XIII diu: «quan la lluna i el sol sxt del segle XIII diu: «quan la lluna i el sol s [Georgieva 1985: 101].

La creença en els vărkolak com a éssers malèfics amb entitat pròpia es va esvaïr amb relativa rapidesa de la cosmovisió dels búlgars, en algun moment de mitjans del segle 19, per combinar-se amb les creences sobre els vampirs o, com a molt, va romandre una vaga noció d'un esperit que vaga a la nit.

Algunes notes sobre casuística

Segons Saint Clair i Brophy en el seu *A residence in Bulgaria* [1877: 31], a principis dels anys seixanta del segle XIX, Konstantinovo estava «tan infestat de vampirs que els habitants es van veure obligats a reunir-se en dues o tres cases, cremar espelmes durant tota la nit; i, vigilar per torns, per tal d'evitar els assalts dels *Oburs*⁷, que il·luminaven els carrers amb els seus centelleigs». La presència de vampirs tampoc era estranya a d'altres poblacions del districte de Varna durant aquella dècada.

L'any 1882, els habitants de dues poblacions del mateix districte on s'havien declarat epidèmies afirmaven que l'origen de la malaltia era una plaga d'*us-trelli*. Van cridar persones que eren capaces de detectar i destruir els vampirs, els anomenats djadadjii (джададжи). Els djadadjii practicaven una mena

de raddomància similar a les dels saurís, però sostenint una icona enlloc d'una vareta. Així armats van fer un recorregut pel poble. Finalment, quan la icona tremolava a les seves mans, ells sabien que el vampir l'havia tocat. Van començar a perseguir-lo fins que van arribar a la seva tomba. Quan el van desenterrar, van trobar un cadàver boca avall vermell com la sang. Els djadadjii va punxar-li el pit amb un arçot i van cremar el cadàver en un foc de branques d'arç. El vampir va xisclar en el foc. Quinze dies després l'epidèmia va minvar [Georgieva 1985: 98].

Aquestes dades semblen procedir de Konstantin Josef Jireček que viatjà durant la dècada de 1880 per Bulgària (Bousfield; Richardson; Watkins 2002: 381)⁸. El balcanista Jireček trobà gran riquesa de creences en la tradició sobre els vampirs en les comunitats rurals aïllades a l'oest de Varna, amb malalties inexplicables entre els éssers humans; i, en especial les ovelles – font principal d'ingressos de la regió –. Aquesta plaga era atribuïda a la visita de sanguinaris dimonis, de què els vilatans convocaren els experts, coneguts com vampirdzhija o dzhadzhija als qual pagaren amb generositat per tal de fer fora tals espants. D'acord amb Jireček, els caçadors de vampirs de Devnya eren considerats els millors a l'est de Bulgària.

Segons Jireček, es creia que els millors caçadors de vampirs eren també els descendents de la unió sexual d'un vampir i una jove (vǎlkodlatsi, homes llop) els únics éssers vius que podien veure l'ànima del vampir⁹. També es creia que tenien la facultat de detectar un tresor enterrat. En una zona plena de restes antigues tràcies, romanes i bizantines, no és estrany que hom cregués amb la presència oculta de copes i monedes que esperaven de ser descobertes per algun camperol afortunat.

Rob Brautigam recull en el seu extraordinari lloc web <www.shroudeater.com> les dades sobre un article turc publicat pel periodista Murat Bardakci¹⁰. Segons aquets reportatges, els vampirs no pertanyen al folklore vampíric otomà. No obstant això, existirien el Karakoncolos, el Gulyabani i el Carsambakarisi, que són criatures nocturnes amb un comportament en certs sentits proper als dels upirs. L'interès aquí de la ressenya periodística radica en el fet amb l'esment d'un cas ocorregut a Bulgària quan estava sotmesa a l'imperi turc.

Brautigam escriu sobre un cas de cadàvers presumptament de bruixes que «s'aixecaven de llurs tombes després a la vesprada. Igual que alguns dels vampirs que coneixem de Romania, que malmetrien el menjar, desordenaven les pertinences de la gent i, romanen invisibles, tiraven brutícia i pedres a la gent. Estabornien la gent i se sieient damunt. Algunes de les persones tenien por pel que van decidir abandonar la ciutat. Un exorcista anomenat Nikola fou cridat per a l'alliberació i se li oferí el preu de 800 Kuruş¹¹ per funcionar. Pel que sembla agafà un bastó amb una imatge – possiblement d'un sant– per tal de localitzar les tombes problemàtiques. En

trobà dues que contenien els cossos de dos soldats que havien estat leniceri (més conegut en la nostra part del món com geníssers). Es van obrir els sepulcres i els cossos semblaven inflats, amb els cabells i les ungles crescuts. Nikola decidí que s'havia de clavar una estaca a través de l'estómac; que s'havia d'extreure el cor i bullir-lo. I llavors, per si de cas i només per assegurar-se, s'havien d'incinerar els cossos».

Segons explica Brautigam, a l'article la informació procedeix d'una carta escrita per Ahmet Sukru Effendi, enviada el 1833 des de Tirnova (Veliko Tarnovo, Велико Търново) a Istanbul, on fou publicada en el número 68 de *Takvim-i Veka*, un diari oficial del govern. Murat Bardakci afirma que aquesta història s'havia publicat per interessos polítics. El sultà Mahmud II havia abolit i massacrat els geníssers (Yeniçeri Ocağı) el 1826 i segons el periodista el sultà devia haver llegit l'article i utilitzar-lo per a un ulterior descrèdit de l'antic cos d'elit militar. Ell hauria fet suprimir la tomba.

Hristo Kabadzhov exposava l'any 2007 que encara era possible sentir parlar sobre els vampirs a les muntanyes de Ròdope, de Rila, Pirin i Istranca i posava com exemple la següent narració recollida el 2004 de la boca de Dona, una àvia d'una població del mig Ròdope, on se'ls anomenava *plātenictsi* (пльтеници). «Dos anys després de la mort de mon pare, ma mare i jo anàrem a comprar a un poble veí, car hi havia un gran mercat. Encara no havíem baixat

Mapa provincial de Bulgària.

de l'autobús quan vaig veure el meu pare. El veié a través de la finestra com sortia davant de la porta de la barberia. Sortí corrent de l'autobús empenyent totes les persones que estaven esperant per sortir i comencí a cridar – Pare, pare, ... –. Es girà cap a mi, em mirà amb els ulls injectats de sang i corregué cap a dins de la perruqueria. Ma mare m'agafà i decidí que hauríem d'agafar el mateix autobús de tornada i retornar a casa al més ràpidament possible. Anys més tard em digué que realment havia estat mon pare».

D'altra banda, una dona de Smolyan, una població al sud de Bulgària, li va explicar a Kabadzhov en un data indeterminada que ella i la seva mare que havien comés un error en el procés del funeral de son pare. Com a resultat va aparèixer a la casa com un esperit (дух) i no se'n va anar fins després del quarantè dia.

Notes

¹ Alguns autors utilitzen *ǎ* i d'altres *û* per transliterar la lletra ъ del búlgar. El so és proper a [ə], una vocal mitjana-central. Ens inclinem aquí per utilitzar la primera opció.

² Terme d'origen grec que en diverses llengües eslaves significa papallona, però que en búlgar té el significat de vampir [Dijan 2005].

³ Ivanichka Georgieva només diu que «[...] una crònica del segle XVI de Gerlach narra ...» [1985: 98], però es tracta del *Diari* d'Stefan Gerlach (1546-1612), un capellà luterà que va residir a Constantinoble entre 1573 i 1578. Va deixar escrit un diari que es va publicar anys després de la seva mort: *Stefan Gerlachs des Aeltern Tagebuch*, Frankfurt am Main, 1674. *Existeix edició en turc: Türkiye Günlüğü 1573-1578*, amb traducció de T. Noyan, Estambul: Kitap yayınevi, 2006.

Gerlach relata que fets similars es van produir a Constantinoble. A petició de la comunitat hel·lènica, els turcs van cremar el cadàver d'un grec que no s'havia descompost en quatre anys. Alguns testimonies l'havien vist durant la nit després de mort; i, segons altres, apareixia amb la fosca i havia causat la mort de quinze persones [Georgieva 1985: 98].

⁴ A Istranca el maroc (марок), mezhderoc (междерок), una forma local de mora o mara, l'ésser femení maligne d'origen indoeuropeu va ser identificat amb el vampir [Georgieva 1985: 104]. La mora és la força invisible que apareix de nit en forma humana o de bèstia i que ofega amb el seu pes insuportable i que ha donat lloc a termes com a *nightmare* (anglès), *nachtmahr* (alemany), кошмар (košmar, búlgar), cauchemar (francès), ...

⁵ James George Frazer resumeix la informació en el seu clàssic *The Golden*

Bough [1913: 284-285].

⁶ Les traduccions poden variar des de follet a gul.

⁷ Aquest és el terme utilitzat especialment pels gagaüsos de Bulgària, cristians ortodoxes descendents de les tribus ogúzides establertes al segle XIII a la península Balcànica. La presència d'aquesta ètnia s'ha mantingut en algunes zones del districte de Varna com Provadia, a la Dobrudja – Kavarna – i al Sud – Jambol o Topolovgrad –. *Obur* significa en turc «golafre», «que es farta» pel que s'explicaria el seu ús per referir-se a un vampir en algunes zones de Bulgària com un manlleu. Sobre aquest punt Saint Clair i Brophy [1877: 29] diuen que els búlgars de soca-rel utilitzen el terme upir, però que d el terme upir, però que d el terme upir, però que *dobur* (oбyp) per influència turca. Aquests autors es movien per la demarcació de Varna, a l'est de Bulgària vers l'any 1860.

⁸ Konstantin Josef Jireček(1888). *Cesty po Bulharsku*. Praze: Nákladem Matice české. Disponible a <<http://www.archive.org/details/cestypobulharsk00jiregoog>>, consuta 26 de novembre de 2011. Existeix com a mínim una traducció a l'alemany *Das Fürstentum Bulgarien* publicada a Viena l'any 1891.

⁹ Per tant de percebre'ls realment. Notar la visió xamànica o animista que implica.

¹⁰ Murat Bardakci afirma que aquesta història es va publicar per interessos polítics. El sultà Mahmud II havia ordenat el final dels leniciri Ocagi. Segons aquest periodista el sultà deuria llegir l'article i el deuria utilitzar per desacreditar-los, ordenant que la fossa fos eliminada.

¹¹ *Gurûş*, moneda turca el nom de la qual procedeix de l'alemany *Groschen* (شورغ). El kuruş fou la moneda estàndard a l'Imperi Otomà des de 1844.

Jordi Ardanuy

Referències

Jonathan Bousfield; Dan Richardson; Richard Watkins (2002). *Rough guide to Bulgaria*. 4th Revised edition edition. London: Rough Guides Ltd.

Rob Brautigam (1991). «Vampires in Bulgaria». *International Vampire*, núm. 2 (hivern): 16-17.

Rob Brautigam (2009). «The Vampires of Tirnova». *Shroudeater.com* [en línia]. Consulta 31 d'octubre de 2011.

Dijan (2005). *Wiktionary: leptir*. Disponible a: <<http://en.wiktionary.org/wiki/leptir>>. Consulta 5de novembre de 2011.

- James George Frazer (1913). *The Golden Bough. A study in magic and religion. Balder the Beautiful, Part 1*, vol. 10. 3a edició. London: MacMillan.
- Ivanichka Georgieva Dimitrova [Иваничка Георгиева Димитрова] (1983). *Българска народна митология* [Mitologia nacional búlgara]. София [Sofia]: Наука и изкуство.
- Ivanichka Georgieva [Dimitrova] (1985). *Bulgarian mythology*. Sofia: Svyat.
- Nayden Gerov [Найден Геров] (1895). *Речник на българският език: връколакъ, влъколакъ* [Diccionari de la llengua búlgara: vǎrkolak, vǎlkolak]. Editat per H. Геров [N. Gerov]. Vol. 1 A – Д [A-D]. Пловдив [Plovdiv].
- Hristo Kabadzhov (2007). «Български традиционен фолклор – вампирите» [Folklore tradicional búlgara – vampirs]. [En línia]. *Онлайн списание за туризъм и култура* [Revista en línia per al turisme i la cultura]: *btourism.com* (15 setembre 2007). Disponible a <<http://btourism.com/read.php?id=65>> consulta 31 d'octubre de 2011.
- Mercia MacDermott (1998). *Bulgarian folk customs*. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Bruce. A. McClelland (2006). *Slayers and their vampires. A cultural history of killing the dead*. Michigan: The University of Michigan Press
- Jan Louis Perkowski (1988). «More on the Bulgarian Folkloric Vampire». A: *Vtori mezhdunaroden kongres po balgaristika. Dokladi Folklor*, vol 15, Sofia: *Bǎlgarska Akademija na Naukite*: p. 447-455.
- Sreten Petrovic [Сретен Петровић] (1999). *Српска Митологија* [Mitologia sèrbia]. Ниш [Nis]: Просвета [Prosveta]. Disponible en línia a <svevlad.org.rs/knjige_files/petrovic_mitologija.html>, consulta 31 d'octubre de 2011.
- Stanislas Graham Bower Saint Clair i Charles A. Brophy (1877). *Twelve years' study of the Eastern question in Bulgaria: Being a revised edition of «A residence in Bulgaria»*. London: Chapman & Hall. Disponible en línia a <<http://www.archive.org/details/twelveyearsstud01bropgoog>>, consulta 15 d'octubre de 2011.
- Adolf Strauß (1898). *Die Bulgaren. Ethnographische Studien*. Leipzig: T. Grieben